

Растворова Марія, аспірант, кафедри економічної та соціальної географії КНУ
імені Тараса Шевченка

Мельничук Анатолій, к.г.н., доцент кафедри економічної та соціальної географії
КНУ імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ПОШУКУ НОВИХ ВИМІРІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРОСТОРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В МІСТІ

Актуальність. Зміни, що відбулися в українському суспільстві після Революції Гідності (2014), призвели до необхідності самовизначення та пошуку нових вимірів територіальної ідентичності. Проведення політики декомунізації стало, з одного боку, сильним викликом для міст, історія розвитку яких тісно пов'язана з радянським періодом, а з іншого — поштовхом до виявлення реальних потреб мешканців таких міст щодо розвитку міського простору. Дане питання досить гостро стоїть і щодо подальшого облаштування площі Запорізької в місті Запоріжжя, в недалекому минулому (до 2016 року) — площі Леніна, одного з найбільш заполітизованих публічних просторів в країні.

Постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими питаннями. Складовою сприйняття території є локальна ідентичність. Ідентичність проблематизується у час змін, зокрема, у ситуації коли з'являється необхідність об'єднати новою синтетичною ідентичністю «самоочевидні» ідентичності, створити нове соціокультурне колективне «Я» - наприклад, ту ж націю-державу. [1]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням різних аспектів питань взаємоузгодженості просторової ідентичності та розвитку різнопланової громадської активності територіальних громад займались, зокрема, Н. Еллемерс, Д. Замятіна, І. Кононов, М. Крилов, А. Мусієздов, Л. Нагорна, П. Нора, А. Пілясов Г. Рагмаа, А. Мельничук, О. Гнатюк та багато інших.

Постановка завдань та мети дослідження. Метою дослідження став

комплексний аналіз трансформації площі Запорізької (до 2016 року — площі імені Леніна) протягом періоду, який охоплює події з 2014 (Революція Гідності, «Ленінопад» тощо) і дотепер (вересень 2017 року), особливостей сприйняття цих трансформацій мешканцями міста Запоріжжя (в тому числі й експертами в цьому питанні — краєзнавцями, політичними експертами, активістами) як індикаторів формування територіальної ідентичності мешканців міста, а також виявлення оптимальної траєкторії розвитку площі Запорізької на основі розуміння реальних потреб містян. Проведення дослідження включало декілька етапів, в тому числі, анкетування респондентів (протягом 2016-2017 років опитано 100 респондентів, всі є мешканців міста Запоріжжя), проведення експертних інтерв'ю, аналіз інформації в ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних питань розвитку площі Запорізької як публічного простору стала дилема між його заповненістю та незаповненістю певним об'єктом із політико-ідеологічним відтінком. Варто зазначити, що думки експерти щодо цього питання розділилися на два протилежні табори: одні впевнені в необхідності розміщення на площі Запорізькій певного об'єкту, інші вважають, що пріоритетом є збереження цього простору вільним від будь-яких фізичних та ментальних конструкцій. **Максим Остапенко**, директор НЗ «Хортиця» зазначає: «Так склалося, що в Запоріжжі немає жодного пам'ятника запорізькому козаку. Хочеться, щоб в нашому місті був символ, який повинен бути живим, і буде нести ідеологічне навантаження. Адже часто можна почути: якщо ти з Запоріжжя, значить, запорізький козак. Чудово, коли пам'ять столітньої давності переходить з покоління в покоління та формує певний психотип». [4] На думку місцевих істориків, альтернативою Леніну має стати Петро Сагайдачний тим більше, що є можливість отримати цей пам'ятник в спадок від міста Харкова. [3] В контексті продовження козацької тематики можна також розглядати пропозицію **директора запорізького маркетингового агентства Ozone-Group Максим Терещенко**, вважає, що металева скульптура дуба чи навіть пересадженого туди сторічного дерева прекрасно впишеться в міський пейзаж: «Сам по собі дуб – це символ

минулого-майбутнього. Запоріжжя якраз розташоване на цій межі». [2]

Протилежною до цього є візія площі Запорозької як вільного від будь-яких, пов'язаних з політичними ідеологіями та згадкою про історичні події, простором. **Роман Акбаи, журналіст, краєзнавець та найбільш знаний екскурсовод в місті Запоріжжя** вважає, що “... найкраще, що є в цьому місці — це панорама. Звідти можна подивитися ДніпроГЕС та острів Хортицю, колишнє водосховище та острів імені Леніна (зараз названі на честь козацького гетьмана Сагайдачного). Оптимальний варіант — просто облаштувати цей майдан, повернути колишню славу парку, який розташований навкруги площі. Насправді, до будівництва парку імені Леніна, там було дуже красиве та зелене місце з прекрасними клумбами, якщо дивитися на старі фотографії. То зробіть там місце для прогулянок!” (за матеріалами експертного інтерв'ю, проведеного автором). **Сергій Лукін, представник місцевого осередку політичної партії “ДемАльянс”**, впевнений, що “.. на цій площі, яка зараз називається Запорізька, однозначно не має бути жодних пам'ятників — тобто це має бути простір, який повністю належатиме мешканцям міста. Там треба розбити гарний парк, не ставити жодних храмів, як в інших скверах. Я теж людина віруюча. Проте, хтось захоче поставити там християнську церкву — тоді будуть обділені мусульмани, які захочуть поставити мечеть чи щось ще. Повертаючись до цінностей “Демальянса”, всі люди рівні, та інтереси кожного мають бути враховані. (за матеріалами експертного інтерв'ю, проведеного автором). **Борис Щербаков, громадський активіст та засновник громадської організації “Helper Запоріжжя”**, вважає, що єдине, що необхідно зробити з площею Запорізькою — це облаштувати її. (за матеріалами експертного інтерв'ю, проведеного автором). **Павло Скурський, місцевий політичний експерт**, вказує, що заміщення старого радянського заполітизованого концепту площі новим, сучасним змістом не відбулося й найбільш доречним в даному випадку буде “будь-який аполітичний, яскравий варіант». [2]

Згідно результатів анкетування мешканців міста Запоріжжя проведеного в 2016-2017 роках, в якому взяло участь 100 респондентів, в подальшому площа

Запорізька має стати “популярним місцем для відпочинку та прогулянок” (66% відповідей). Майже третина респондентів (28%) вважає, що площа Запорізька може бути перетворена на туристичну атракцію міста. Найменша кількість респондентів (10%) проголосувала за функцію площі на місце для проведення громадських зібрань (Примітка: 4% респондентів обрали відповідь “Ваш варіант”). Ці результати корелюють із розподілом відповідей на питання, яке мало на меті визначити найбільш актуальні напрямки розвитку міста: на думку респондентів, благоустрій публічних просторів міста (парків, скверів, вулиць, майданів тощо) є однією з нагальних потреб мешканців міста Запоріжжя (четверта позиція з запропонованих одинадцяти).

Висновки. Таким чином, фізичні трансформації простору міста є наслідком та проявом змін у ментальності людей. З відповідей експертів та респондентів можна зрозуміти, що радянська складова втрачає своє значення у формуванні територіальної ідентичності міста Запоріжжя, поступивши своє місце козацькому періоду. Втім, очевидним є бажання залишити площу “білим аркушем” - без встановлення нових пам’ятників та спорудження будь-яких інших об’єктів, які несуть певне ідеологічне навантаження означає, що запорожці стомилися від будь-якої політики, в незалежності від того, з яким історичним періодом та ідеологією вона пов’язана, та відчувають дуже велику потребу в комфортних та облаштованих публічних просторах в місті.

Список використаних джерел

1. Котенко Я. Локальна ідентичність як умова розвитку об’єднаних територіальних громад (навчальний модуль) / Ярослав Котенко, Анатолій Ткачук. - К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. - 48 с.
2. Дуб замість Леніна. Що поставити на центральній площі Запоріжжя [Електронний ресурс] / Євгенія Назарова // Радіо Свобода [сайт]. - Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/> (22.09.2017) - Назва з екрана.
2. Вместо Леніна в Запоріжжя хотят установить Сагайдачного [Електронний ресурс] / Бордюжа С., Воробий И. // "Подробности", телеканал "Интер", Запоріжжя [сайт]. (22.09.2017) - Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/1005638-> - Назва з екрана.
3. Декоммунизация в Запоріжжя: безликие названия формируют безразличие [Електронний ресурс] / Коваленко Б. // Индустриалка [сайт]. (22.09.2017) - Режим доступу: <http://iz.com.ua/zaporoje/> - Назва з екрана.